

סימן ד

"הוצאה" לעומת "עקירה והנחה" – מלשון המשנה ללשון הגמרא

- פתיחה
- "עקירת חפץ ממקומו – תנא הוצאה קרי ליה" הוצאה ועקירה.
- מלאכת הוצאה לאור מושגי הפנים והחוץ
- חקירת האחרונים במהות מלאכת הוצאה
- סיכום

פתיחה

כפי שראינו בשיעור הקודם, הראשונים הגדירו את איסור הוצאה כ'מלאכה גרועה' או כמעשה שכלל אינו מלאכה. מחלוקתם נובעת מהקושי לקבוע מה ב"מעשה ההוצאה" הופך פעולה זאת למלאכה. בשלושת השיעורים הבאים נעסוק בגדרי ההוצאה. השיעור הראשון יוקדש להגדרת המעשה של מלאכת הוצאה, על שלושת מרכיביו העיקריים: עקירה, הוצאה והנחה. ושני השיעורים שלאחריו יעסקו במקום ההנחה ומשמעות דינים אלו למהות הגדרת המלאכה.

“עקירת חפץ ממקומו – תנא הוצאה קרי ליה” – הוצאה ועקירה

דיוק בפשטות לשון המשנה מראה שיש משמעות לפעולת ההוצאה, להבדיל מפעולת ההכנסה.¹ אולם, השימוש במונח זה קשה, שהרי הוצאה מרשות לרשות איננה רק הוצאה לחוץ אלא היא גם הכנסה פנימה. כפי שנראה להלן האמוראים נתקשו בביטוי זה. הגמרא בפתיחת המסכת מקשה על הבדל הסגנון בין המשנה בפתיחת מסכת שבת, “שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ” למשנה במסכת שבועות, הנוקטת בביטוי ‘שתים שהן ארבע’ בלבד:

... אמר רב פפא: הכא דעיקר שבת הוא – תני חיובי ופטורי, התם דלאו עיקר שבת הוא, – חיובי – תני, ופטורי – לא תני. – חיובי מאי ניהו – יציאות, יציאות תרתי הויין! – שתים דהוצאה ושתים דהכנסה. – והא יציאות קתני! – אמר רב אשי: תנא, הכנסה נמי הוצאה קרי לה. ממאי – מדתנן המוציא מרשות לרשות חייב, מי לא עסקינן דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד – וקא קרי לה הוצאה. וטעמא מאי – כל עקירת חפץ ממקומו, תנא הוצאה קרי לה.

בבלי, שבת ב ע"ב

רב פפא מתרץ כי המשנה מפרטת את כל צדדי ההלכה, הן לחיוב והן לפטור, מכיוון שכאן עוסקים בעיקר הלכות השבת בשונה מהמשנה בשבועות שהלכות הוצאה הם רק חלק מרשימת ההלכות. הגמרא מקשה על דברי רב פפא – הרי החיוב מדאורייתא קיים בשני המקרים, הן בהכנסה והן בהוצאה ואין כאן כלל פירוט של מצבי ה'פטור'. רב אשי עונה על השאלה וקובע כי גם הכנסת חפץ לרשות היחיד נקראת הוצאה, כאשר משמעות הביטוי 'הוצאה' משנה את מובנו הפשוט, הוצאת דבר מן הפנים (הבית) אל החוץ, למשמעות של הוצאה מרשות אחת לשנייה.

בסיום הסוגיה מובא טעם יסודי המבהיר את המושגים השונים במשנה לעומת המושגים בהם משתמשת הגמרא: “כל עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי לה”.

1. ראו עוד לעיל עמ' 45.

המונח 'הוצאה' המופיע במשנה מתורגם למושג ה'עקירה' בדברי האמוראים. על מנת להסביר את השימוש הרחב במונח 'הוצאה' מבארת הגמרא כי מושג ההוצאה קשור להגדרת מקום החפץ ולכן עקירתו ממקומו נקראת הוצאה, בין אם מקומו בחוץ ובין אם מקומו בפנים.

הביטוי 'עקירת חפץ' מזכיר ביטוי דומה 'עקירת דבר ממקום גידולו', המובא ביחס להגדרת איסור קוצר.² לאור זאת ניתן להציע כי משמעות המושג 'עקירה' היא ניתוק דבר כלשהו ממקורו.³

לאורך סוגיות מלאכת הוצאה בהמשך המסכת, ישנו פיתוח של מושג העקירה. כך בהמשך הסוגיה:

בעי מיניה רב מרבי: הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו? עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי – ומיחייב, או דילמא לא? – אמר ליה: חייב, ואינו דומה לידו.

בבלי, שבת ג ע"א

לאור הגדרת מלאכת הוצאה כתלויה בפעולת העקירה, הגמרא ממשיכה לחדד האם עקירה חייבת להיות של החפץ ממש או שייתכן גם חיוב בעקירת גוף האדם? תשובת רבי היא שאכן עקירת הגוף המהווה בסיס לחפץ נחשבת לעקירת החפץ ממקומו. (נרחיב בביאור פרטי הדין בהמשך).

תפיסת פעולת העקירה כיסוד גדר מלאכת הוצאה מאפשרת ביאור של דברי הגמרא בפרק אחד עשר:

אשכחן הוצאה, הכנסה מנלן? סברא היא, מכדי מרשות לרשות הוא, מה לי אפוקי ומה לי עיולוי? מיהו, הוצאה – אב, הכנסה – תולדה.

בבלי, שבת צו ע"ב

2. בבלי, שבת קז ע"ב.

3. המשמעות של מקור החפץ ו"מקומו" יתבארו בהרחבה בשיעורים הבאים.

מסוגיה זו עולה כי עיקר המלאכה הוא ההוצאה, ככתוב במפורש וכלשונה של המשנה. אולם יש להקשות על סוגיה זו מהסוגיה בפתיחת המסכת שראינו לעיל, שם נאמר ש"הכנסה נמי הוצאה קרי לה". נראה שהפתרון נעוץ בסיום אותה סוגיה, בהשוואתה את מושגי עקירה והוצאה. כלומר עקירת הדבר ממקומו היא האב של מלאכת הוצאה, ואילו ההכנסה היא פעולה משנית לפעולת ההוצאה ולכן מוגדרת רק כתולדה לה.⁴

מלאכת הוצאה לאור מושגי הפנים והחוץ

בחידושים המיוחסים לר"ן, בתחילת המסכת, מובאים שני פירושים על לשון המשנה "שתים שהן ארבע בפנים, ושתים שהן ארבע בחוץ" ביחס לשאלה – מהו "פנים" ומהו "חוץ":

יש מפרשים דהיינו הוצאה דבעל הבית ודעני וקרי להוצאה בפנים משום דתחלת המלאכה נעשה בפנים שהן ארבע הוצאה דבעל הבית ודעני לפטור כדמפרש במתני' ושתים שהן ארבע בחוץ הכנסה דבעל הבית ודעני וקרי להו בחוץ משום דתחלת המלאכה נעשה בחוץ שהן ארבע הכנסה דב"ה ודעני לפטור כדמפרש במתני', ותנא דמתני' אזיל בתר תחלת המלאכה.

וי"מ דתנא בתר גמר מלאכה אזיל ושתים שהן ארבע בפנים היינו הכנסה דבעל הבית ודעני וקרי להו בפנים משום דגמר מלאכה נעשה בפנים. ושתים שהן ארבע בחוץ הוצאה דבעל הבית ודעני וקרי להו בחוץ משום דגמר מלאכה נעשה בחוץ, ורש"י ז"ל לא פירש כן:

המיוחס לר"ן שבת ב ע"א

4. הראשונים על אתר הסבירו שאמנם ברור שהכנסה גם הייתה במשכן, כפי שראינו בגמרא בשבת מט ע"ב, אולם בפסוק עצמו מוזכרת הוצאה, וכמו שמובא בביאור המיוחס לר"ן (מיוחס לר"ן שבת צו ע"ב) - "מיהו הוצאה אב הכנסה תולדה. פי' אף על גב דמסברא נפקא הוצאה דנפקא לן מקרא הוי אב אבל הכנסה תולדה דהוצאה היא".

לפי הפירוש הראשון, ה"פנים" הוא ההוצאה וה"חוץ" הוא ההכנסה, מכיוון ששם המלאכה נקרא על פי תחילתה;⁵ לפי הפירוש השני יש להבין בצורה הפוכה: ה"פנים" הוא ההכנסה וה"חוץ" הוא ההוצאה, מכיוון ששמה של המלאכה נקרא על פי סופה.⁶

בהתבוננות בעומק שני הפירושים, נראה שמדובר במחלוקת האם בוחנים את ההנחה או את העקירה. לפי הפירוש הראשון מלאכת ההוצאה נמדדת בעקירת הדבר ממקומו. לפי הפירוש השני מלאכת ההוצאה נבחנת על פי הנחת הדבר במקום המיועד לו.

חשוב להדגיש כי לשני הפירושים נדרש לבצע את שני המרכיבים על מנת להתחייב, הן לעקור והן להניח. אולם, על פי שתי אפשרויות הפרשנות ניתן לדייק מהו עיקר המלאכה: פעולת העקירה של החפץ ממקומו או שמא הנחתו לשימוש במקום חדש.⁷

הרשב"א מביא את דברי הרמב"ן המפרש כי ביסוד זה נחלקו רב פפא ורב אשי בגמרא שראינו לעיל:

וא"ת ומאי אולמה דהוצאה מהכנסה דקרי לה אב ולהכנסה קרי תולדה כיון דתרווייהו הוו במשכן, י"ל משום דויכלא העם מהביא טפי משמע הוצאה, ומיהו לרב פפא כיון דתרווייהו הוו במשכן ולא חשיבא חדא מחברתה שנא'

5. וכך דייק המיוחס לר"נ שנקט רש"י.
6. בפירוש זה נראה שאחזו הרמב"ן, ראו רמב"ן שבת ב ע"א ד"ה מתני' יציאות.
7. בליקוטי שיחות של הרבי מליובאוויטש, ר' מנחם מנדל שניאורסון, (חלק יד, עמ' 17) : "גדרה של מלאכה זו מה"ת, היא הוצאה (או הכנסה) מרשות לרשות, כולל כמה חלקים ופרטים: עקירה, הנחה וכו'. כשחסר בפעולתו חלק ופרט בגוף המלאכה, עם היות שאז אינה מלאכה שלימה אף באיכותה ומהותה, מ"מ המקצת שעשה ופעל הרי זה חלק מפעולת ההוצאה – ולכן יש לאסור חלקה משום גזירה שמא יבוא לעשות כולה ויעבור על איסור מה"ת". ובהערה 37 שם הוסיף "ואפילו לפי מה דשקלו וטרו האחרונים במלאכת הוצאה אם העקירה היא העיקר או ההנחה או ששניהם עקריים, או ששניהם טפלים לגבי ההוצאה עצמה – הרי כל השקלא וטריא הוא רק מתי נקרא (בעיקר) שהוציא (או שהכניס) החפץ מרשות לרשות. אבל לכ"ע גדר המלאכה הוא ההוצאה (או ההכנסה) וכל פרט של ההוצאה (וההכנסה) הוא עכ"פ חלק מהמלאכה".

שתיהן בכלל המוציא מרשות לרשות דמלאכה אחת לגמרי הן, ורבא דקא מתרץ רשויות קתני סבר דהכנסות תולדות ולא נשנו בכלל אבות מלאכות, זו היא שיטתו של רבינו ז"ל.

חידושי הרשב"א שבת ב ע"ב

לדעת רב אשי הוצאה נחשבת לאב והכנסה לתולדה מכיוון שעיקר המלאכה המופיע בפסוק היא ההוצאה. רב פפא לעומתו סובר שאין הבדלה בין הפעולות מכיוון ששתיהן נעשו במשכן. מדברי הרמב"ן האלו נראה שבפשט הכתוב עיקר המלאכה היא איסור ההוצאה.⁸ אולם, בהמשך דבריו מביא הרשב"א דעה המעמידה את עיקר המלאכה דווקא בהנחה, מכיוון שעיקרה "לאו מידי קעביד":

ויש מפרשים איפכא שהנחות קא חשיב משום שעל ידו נגמרה מלאכה והיא עיקר המלאכה שעל ידי ההנחה אתי בהו בעלמא לידי חיוב חטאת, אבל עקירות לאו מידי קא עביד, וזה נראה עיקר.

חידושי הרשב"א שבת ג ע"א⁹

מקור נוסף ומשלים לדיון הראשונים נמצא סביב דברי הגמרא, השואלת מדוע המשנה התייחסה לשמונה מצבים של מלאכת הוצאה בלבד (פעמים "שתיים שהן ארבע" בפנים ובחוץ) כאשר ניתן לפרט שנים-עשר ואף שישה-עשר מצבים של חיוב ופטור. הגמרא מנמקת את הבחירה דווקא בשמונה מצבים:

8. הרמב"ם (שבת יב, ח) כותב שגם ההכנסה וגם ההוצאה הן אב המלאכה: "הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה (שמות ל"ו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה, וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב". האחרונים ניסו להסביר את שיטתו, ראו כסף משנה ומגיד משנה שם. ה'אור שמח' טען שמקורו של הרמב"ם בירושלמי שבת א, א. אולם ראו בפירוש 'יד פשוטה' לרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א, זמנים כרך א, עמ' שמט, שם הביא שלפני הרמב"ם הייתה גרסה שונה בגמרא התואמת את שיטתו.

9. בדרך זו הלך גם המאירי בבית הבחירה שבת ג ע"ב ד"ה "מכאן כתבו".

פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת – קא חשיב, דלא אתי בהו לידי חיוב חטאת – לא קא חשיב.

בבלי, שבת ג ע"א

הגמרא מסבירה כי רק פטור שהיה יכול להוביל לחיוב נמנה במשנה, ואילו מקרה של הוצאה עליה פטור בצורה שלא יכול היה להגיע לחיוב – לא נמנה.

הראשונים נחלקו בפירוש דברי הגמרא: "פטורי דאתי לידי חיוב חטאת". השפת אמת סיכם ארבע שיטות בדברי ראשונים:

ובפי' הגמ' פטורי דאתי כו' יש ד' שיטות א' [פי' רש"י] דעקירה חשיב אתי לידי חיוב חטאת ב' [פי' הר"ן] דהנחה חשיב אתי לידי חיוב ג' פשיטת יד חשיב אתי כו' והוא שיטת ריב"א בתוס' ד' שיטת הרשב"א דמתני' חשיב רק מלאכות שלימות הכנסות והוצאות שמרשות לרשות כו' עקירה דבעה"ב והנחה דעני דאם א' עשאו יש חיוב חטאת ואם שניהם עשאו פטורים [וקמ"ל דגם השני פטור אף על גב שע"י נגמרה המלאכה ולאפוקי מסברת המקשן ומשו"ה ליכא אלא ד' לעני וד' לבעה"ב] וזה הנכון בעיני דלא חשיב אלא כל המלאכה העקירה והנחה יחד אבל למיחשב עקירה גרידא או הנחה גרידא דבזה לא מיירי חיובא דרישא לא חשיב נמי בסיפא:

שפת אמת מסכת שבת דף ג עמוד א

שני הפירושים הראשונים הובאו לעיל: שיטת רש"י, המסביר כי הסיבה שעקירה בלבד נמנתה במשנה היא מפני שפעולה זאת יכולה להגיע לידי חיוב חטאת – אדם העוקר חפץ יכול להניחו ולהתחייב. לעומת זאת, הנחה לא נמנתה מכיוון שאין לה אפשרות להגיע לידי חיוב חטאת – פעולה זו חלקית לאחר שאדם אחר עקר את החפץ. הפירוש השני שמונה ה'שפת אמת' נראה כעולה בדברי החידושים המיוחסים לר"ן שהובאו לעיל, הסובר כי עיקר המלאכה היא דווקא ההנחה (ובדרך זו הלכו גם הרשב"א והמאירי).

אולם, ה'שפת אמת' מוסיף כאן שתי שיטות נוספות: שיטת ריב"א, הסובר כי המשנה התייחסה לאדם שמוציא ומכניס את ידו. רק במקרה כזה יש מעשה שהוא פטור אך עלול להביא לידי חיובי חטאת; שיטת הרשב"א, המסביר כי המשנה מנתה רק את המקרים בהם נעשה מעבר של החפץ מרשות לרשות. שאר הפטורים, אותם לא מנתה, הם מקרים בהם לא נעשתה עיקר המלאכה, הוצאת החפץ, ללא קשר לשאלת העקירה וההנחה.

נראה שהמשותף לשיטת הריב"א והרשב"א הוא התפיסה של המשנה כמתייחסת לפעולות שלמות של הוצאה והכנסה ולא לחלקי פעולות, כפי שסברו שאר הראשונים. מסגרת החיוב של מלאכת הוצאה היא דווקא במקרה של העברת החפץ באופן מלא מרשות אחת לשנייה, כאשר תנאי לכך הוא שאדם אחד יבצע הן את העקירה והן את ההנחה. בלא תנאי זה האדם פטור.

חקירת האחרונים במהות מלאכת הוצאה

כאמור לעיל, מלאכת הוצאה כוללת שלושה חלקים – עקירת החפץ, הוצאתו מרשותו והנחתו ברשות אחרת. האחרונים ניתחו את מעשה ההוצאה על מנת להבין איזו פעולה היא המכוננת את עשיית המלאכה, כפי שניתחו במלאכות אחרות ממלאכות שבת. בנוסף, נבחנה השאלה מהי רמת האיסור של פעולת עקירה ללא הנחה לאחריה ולהיפך. חקירה זו ממשיכה את דיוני הראשונים שראינו לעיל. ההבדל בין החקירות נתון בשאלת ההגדרה – הראשונים לא הגדירו את מלאכת הוצאה על בסיס פעולות ההנחה והעקירה, אלא דנו בפרשנות המשנה. על המשנה שאלו הראשונים מה מגדיר את ההוצאה. האחרונים לעומת זאת ניסו להגדיר אף יותר מכך ובחנו מהו 'מעשה המלאכה' במלאכת הוצאה, ואף הציעו הבחנות מעשיות להגדרות שונות.

היעב"ץ בספרו לחם שמים על מסכת שבת, מרחיב את בירור יסוד המלאכה ומדייק מלשון הגמרא כי עצם עקירת החפץ מהווה איסור דאורייתא:

לכן נראה לי דהא ודאי אסור מן התורה אליבא דמאן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה. והמפרשים שאמרו כאן שאסורים לעשות כן מדבריהם

שלא בדיוק הוא... אבל מ"מ יותר נראה לי לפרש איסורי משנתנו באיסור של תורה ואלבא דמ"ד חצי שיעור אסור מד"ת דכוותיה קיי"ל. והיינו דשנינן דלא קחשיב אלא פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת, ומאי שנא הני דווקא, אלא דבאיסורא דאורייתא קמיירי בדרבנן לא קמיירי. ודאתו לידי חיוב חטאת איסורן מד"ת מהאי טעמא ומסייעא ליה לפי ריב"א שכתבו התוספות והעותק בתי"ט ודוק.

לחם שמים, עמ' ב, ד"ה לכן נ"ל

היעב"ץ דן ברשימת המקרים אותם מגדירה הגמרא 'פטור אבל אסור' משום שכוללים עקירה בלא הנחה. הוא מציין כי לעומת מפרשים רבים שביארו שכוונת המשנה במקרים אלו היא פטור מדאורייתא וחייב מדרבנן, לדעתו יש לראות את מעשה העקירה בלא הנחה בתורת 'חצי שיעור', שלחלק מהדעות אסור מן התורה. לפי חידושו, הביטוי 'פטור אבל אסור' פירושו פטור מחיוב חטאת אבל אסור מדאורייתא. חשוב לציין שבהמשך דבריו עולה שכוונתו היא רק למקרים שהעקירה והעברה נעשו על ידי אותו אדם (ושנאמר עליהם "פטור"), ולא למקרים שבהם העברה וההנחה הם שנעשו על ידי אותו אדם. זאת מכיוון שללא העקירה אין "חצי שיעור" מהתורה, כיוון ש"לא חזי לאיצטרופי", והחיוב לכל הדעות הוא מדרבנן.

עם זאת, אחרונים רבים לא הסכימו עם דבריו, כפי שמפורט בשדי חמד.¹⁰ אחרונים אלו פסקו כדעת הפרשנים שציין היעב"ץ, הסוברים שעקירה בלבד או הנחה בלבד אסורים מדרבנן בלבד.¹¹

אחרונים אחרים ביארו את שורש מחלוקת הראשונים שראינו בדברי השפת אמת כתלויה בשאלה כיצד להסתכל על מלאכת הוצאה: האם עיקרה הוא עקירת

10. שדי חמד, מערכת חית, כלל ד, עמ' 4.

11. וכך נפסק בשולחן ערוך או"ח שמז, א; ובאחרונים רבים, לדוגמה: שפת אמת שבת ב ע"א ד"ה "שם במשנה שניהם פטורין", ערוך השולחן או"ח רמב לה. ועוד.

החפץ מן המקום והנחתו במקום חדש או שמא בכלל עיקר המלאכה הוא המעבר בין הרשויות? כך מובא באבני נזר:

ראוי לבאר אם החיוב רק על עקירה והנחה או החיוב גם כן עד שעת הוצאה מרשות לרשות. וספק זה אית' גם כן במעביר ד' אמות ברשות הרבים אם החיוב רק על עקירה והנחה או על העברת הד' אמות גם כן.

שו"ת אבני נזר, אורח חיים, רמה¹²

בעוד השפת אמת מסתפק כיצד להתייחס למעבר הרשות, ר' מנחם זמבה הי"ד, בספרו תוצאות חיים ביאר שזה מהות ההוצאה:

עוד הערה בהא דשבת (ה ע"ב) דהמפנה חפצים ונמלך עליהן להוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך יעו"ש. ויש להעיר דהנה לפי דעת ראב"ד ז"ל שבת (ח ע"א) דעקירת הרשות עקירה הוא. יש לחקור בענין עקירה והנחה דחיוב שבת די"ל דלאו דהעקירה וההנחה בעצם הם המלאכה אלא השתנות הרשותים מעל החפץ הוא ענין המלאכה, וענין עקירה והנחה הם המשלימים היציאה והכניסה מרשות לרשות דעקירה היא היציאה מרשות וההנחה היא הכניסה לרשות.

ספר תוצאות חיים ט, יא

מסקנתו היא שעקירה והנחה הן פעולות שרק משלימות את היציאה והכניסה ועיקר המלאכה היא "השתנות הרשותים". הסברו תואם את הגישה היסודית התופסת את עיקר ההוצאה בתור מעבר מרשות לרשות.

שיטתו של בעל התוצאות חיים תואמת את שיטת הרשב"א שהובאה לעיל, בביאור הגמרא "פטורי דאתי לידי חיוב חטאת". מאידך, מחלוקת הראשונים

12. ואכן במקום אחר הוא כותב (שו"ת אבני נזר, אורח חיים, רמב): "מיהו מה שכתבתי דחיוב שבת אינו על שעת הוצאה מרשות לרשות רק על עקירה מרשות זה להניח ברשות זה. הן אמת שכן מוכרח לשיטת התוס' בהא דלא יצא הזב בכיסו ממשנה דאם הי' שבת והוציאו כנ"ל. אך במקום אחר כתבתי באריכות והראיתי פנים לכאן ולכאן. ובסוף העליתי להלכה דהחיוב גם על רגע שבא מרשות לרשות ג"כ והוא הדין במעביר ברגע שבא לסוף ד' אמות גם כן".

שהוצגה לעיל משקפת שיטות שונות בסוגיה. ונראה להציע שהשיטות שביארו את "פטורי דאתי לידי חיוב חטאת" כמתייחסות דווקא לעקירה או להנחה, העקירה וההנחה אינן 'תנאי' אלא הן חלק מהגדרת המלאכה עצמה. שיטתם מובנת לאור ההבנה היסודית של שיטת רב אשי ש"עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי ליה". קרי המהלך שעושה הבבלי כמעבר ממונחים של פנים וחוץ למונחים של 'עקירה הוצאה והנחה' נובע מכך שהוצאה היא 'עקירת החפץ ממקומו' ולא רק השתנות הרשות.

סיכום

המשנה פותחת בלשון "יציאות השבת" ומדבריה נראה שמיקודה של מלאכת הוצאה הוא דווקא על הוצאת החפץ. כך נראה גם מהגמרא בפרק הזורק (שבת צו ע"ב) המלמדת שפעולת ההוצאה היא אב המלאכה.

מנגד, סוגיות הגמרא משתמשות בלשון "עקירת חפץ ממקומו" ובכך מבטאות שלב נוסף בפיתוח המונחים של מלאכת הוצאה. מדברי הגמרא נראה שמרכז ההתרחשות של מלאכת הוצאה זה עקירת החפץ ממקומו וכך יש לפרש את מונח ההוצאה במשנה. הצענו לקרוא לשון הגמרא באופן דומה לביטוי המשמש במלאכת קוצר: "עקירת דבר ממקום גידולו". הדימוי בין המלאכות יכול ללמד כי העקירה אינה רק תנאי בהוצאה אלא מדובר בעיקר המלאכה שהיא ניתוק החפץ מהמקום אליו שיך.

ראינו שגם בראשונים ישנה מחלוקת בשאלה האם מיקוד המלאכה הוא העקירה, ההנחה או העברת החפץ בין הרשויות השונות. נראה מרש"י שעיקר הפעולה היא העקירה, ואילו לפי שיטה המובאת במיוחס לר"ן ובדברי הרשב"א נראה שעיקר המלאכה היא דווקא ההנחה. שיטה שלישית בראשונים היא שיטת ריב"א, ממנה נראה שדווקא המעבר בין הרשויות מהווה את יסוד המלאכה, אך על מנת לראות את הפעולה הנעשית כמשמעותית ומחייבת נדרשת עקירה והנחה.

היעב"ץ מציג שיטה ייחודית, לפיה עקירה ללא הנחה נחשבת לאיסור בתורת חצי שיעור האסור מדאורייתא כאשר העובר עליו פטור מחטאת. רוב הראשונים

והאחרונים חלקו עליו וביארו שבכל מקרה איסור זה הוא מדרבנן. יתכן ושיטתם נובעת מכך שאין משמעות לעקירה מצד עצמה אלא רק בהיותה חלק מהמלאכה השלמה.

כמו שכבר ראינו בשיעורים הקודמים, לשון הכתוב "אל יצא" ודרשתו בגמרא בעירובין "אל יוציא" מחייבים אותנו למצוא משמעות דווקא לרעיון ההוצאה בשונה מרעיון ההכנסה. דברי רב אשי ש"עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי ליה" נותנים משמעות לעקירה דווקא כהוצאה ומטים את הכף לטובת השיטה שעיקר המלאכה היא דווקא עקירת החפץ ממקומו, בעוד ההנחה היא רק תנאי להשלמת פעולה זאת. עמדה זו כאמור נתמכת בסוגית הגמרא ובחלק מהראשונים שראינו.

